

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۱۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۱/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۳۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۶/۱۳

صص: ۴۲-۱۱

تدوین مدل جوانی جمعیت با تأکید بر فرزندآوری

(مطالعه موردی کارکنان فرماندهی انتظامی استان کرمانشاه)^۱

علی مرادی^۲ | محسن صفاریان^۳

چکیده

یکی از مسائل اصلی در جامعه ما که امروزه توجه به آن و برنامه‌ریزی به موقع و متناسب برای آن ضرورت دارد و جزو اولویت سیاست‌های کشور می‌باشد، مساله فرزندآوری است. هدف این مقاله مطالعه جامعه شناختی فرزندآوری با رویکرد نظریه زمینه‌ای در شهر کرمانشاه است. روش پژوهش از نظر رویکرد کیفی؛ از نظر هدف کاربردی؛ از نظر شیوه گردآوری اطلاعات نظریه‌مبنایی و ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختاریافته و عمیق بود. جامعه آماری ۴۹ نفر از افراد نظامی بودند که با روش هدفمند مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج نشان می‌دهد اصلاح سبک زندگی، احیای سرمایه اجتماعی، تغییر نگرش‌ها، کاهش بیم و هراس اقتصادی، کاهش دغدغه‌ها و نگرانیها و محدودیت‌های ناشی از فرزندآوری، کاهش بزرگ پنداری دافعه‌های فرزندآوری، حذف دغدغه‌های انباشته شده؛ کارآمدی سیستم آموزشی، توجه به سلامت و بهداشت، سیاست‌گذاری مشارکتی، سیاست حمایت از زوجین جوان، مشارکت اندیشمندان و متخصصان، تسهیل‌گری در امر ازدواج، مدیریت مولفه‌های جمعیتی، پیشرفت کشور در تمام سطح و تقویت فرهنگ ایثار از مهم‌ترین مؤلفه‌های افزایش فرزندآوری در جامعه هستند.

کلیدواژه‌ها: فرزندآوری، نظریه زمینه‌ای، باروری، جوانی جمعیت.

۱. این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی است که با حمایت مالی دفتر تحقیقات کاربردی انتظامی استان کرمانشاه انجام شده است.

۲. نویسنده مسئول: دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد اسلام آبادغرب، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلام آبادغرب، ایران
moradi.pop@gmail.com

۳. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

استناد: مرادی، علی؛ صفاریان، محسن. تدوین مدل جوانی جمعیت با تأکید بر فرزندآوری (مطالعه موردی کارکنان فرماندهی انتظامی استان کرمانشاه)، (۳)۲، ۴۲-۱۱.

© نویسنده‌گان

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه

فرزندآوری به عنوان یک رفتار اجتماعی از جمله موضوعاتی است که در طول یک دهه‌ی اخیر به طور روزافزونی در فضای جامعه مطرح می‌شود. تصمیم برای فرزند داشتن و تعداد مطلوب فرزند همانند سایر تصمیم‌های افراد، تحت تأثیر تعادل بین هزینه و فایده پیش‌بینی شده است (Bellani et al., 2021). عواقب تصمیم درباره‌ی باروری در آینده نزدیک و یا دور مشخص می‌شود؛ بنابراین تصمیم باروری تحت تأثیر سایه‌ی آینده است (Ajzen & Koblas, 2013:204). در واقع، تصمیم‌های آینده‌محور افراد با فرآیند تصمیم‌گیری آنها برای داشتن و یا نداشتن فرزند همراه است. فرزندآوری یک فایده‌ی فوری دارد؛ برای مثال، فرزند ممکن است به‌عنوان یکی از تثبیت‌کننده‌های زندگی زناشویی عمل کند و همچنین می‌تواند یک ارزش یا سود ابزاری داشته باشد که در درازمدت در دسترس است؛ برای مثال، کودکان به‌عنوان امنیت در سالمندی محسوب می‌شوند و به موازات آن، فرزندآوری هم با هزینه‌هایی مانند کار خانگی بیشتر، از دست دادن درآمد و ثروت، محدودیت‌های اوقات فراغت و یا دغدغه‌ی آینده‌ی فرزندان در زمان حال و یا آینده همراه است (شمس و همکاران، ۱۴۰۱: ۱). در شرایط باروری پایین، تصمیم زوجین به فرزندآوری، بیشتر یک تصمیم برنامه‌ریزی شده و پیچیده است که زوجین از یک سو بر مبنای ملاحظه‌ی وضعیت زندگی فردی و خانوادگی خود و از سوی دیگر با در نظر گرفتن موقعیت اجتماعی و اقتصادی جامعه آن را اتخاذ می‌کنند (شمس و همکاران، ۱۴۰۱: ۱). در نیمه‌ی دوم قرن بیستم، جهان شاهد تغییرات جمعیتی در مقیاس چشمگیری بود. در سال‌های ۲۰۰۰ به بعد، باروری از میزان پنج فرزند برای هر زن در سطح جهان به ۲/۷ فرزند رسید (Wilson, 2001: 155). بخشی از اتفاق‌های جمعیتی در جهان، تحت تأثیر جهانی شدن نگرش و رفتار باروری است (Caldwell, 2006: 261). گروه تحقیقاتی دانشگاه واشنگتن در آمریکا با مطالعه آمار بارداری در کشورهای مختلف جهان و روند تغییرات آن در چند دهه اخیر نتیجه گرفته است که بین سال‌های ۱۹۵۰ تا ۲۰۱۷، تعداد فرزندان متولد شده از هر زن در طول عمر او از متوسط ۴/۷ فرزند در ابتدای این دوره به ۲/۴ فرزند کاهش یافته و تقریباً نصف شده است. این روند برای تمام کشورهای جهان یکسان نبوده و تفاوت‌های چشمگیری بین آنها دیده می‌شود. به عنوان مثال، در سال ۲۰۱۷ متوسط تعداد فرزند برای هر زن در کشور نیجر، واقع در غرب آفریقا ۷/۱ فرزند و برای قبرس یک فرزند بود (میری و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۸۸).

ایران طی دهه‌های اخیر با مسئله‌ای جمعیتی به نام کاهش شدید باروری مواجه شده است. در ایران باروری و فرزندآوری در سال‌های اخیر دستخوش تحولات بسیاری شده، به طوری که در طول چهار دهه گذشته به طرز چشم‌گیری کاهش یافت. این کاهش تقریباً به‌طور همزمان در همه مناطق جغرافیایی و گروه‌های سنی تولید مثل صورت گرفت. جمهوری اسلامی ایران نیز همانند بسیاری از کشورهای با باروری پایین، سیاست‌های جدید جمعیتی را به‌طور رسمی در ۳۰ اردیبهشت ۹۳ با ابلاغ رهبر معظم انقلاب آغاز کرد. سی‌ام اردیبهشت ۱۳۹۳ «رهبر معظم انقلاب سیاست‌های کلی جمعیت» را ابلاغ کردند. در این سیاست‌ها بر مواردی همچون ترویج تشکیل خانواده، کاهش سن ازدواج، افزایش نرخ باروری، حمایت از زوج‌های جوان، تحکیم بنیان خانواده، تربیت نسل صالح و کارآمد، ایجاد اشتغال مؤثر و مولد و توسعه روستایی تأکید شده است.

در حال حاضر نرخ رشد جمعیت ما به حدود ۱/۳ می‌رسد که این رشد فعلی جمعیت رشد کمی به شمار نمی‌آید؛ بر اساس سرشماری سال ۹۵ سطح باروری نسبت به سال‌های گذشته رشد محسوسی داشته و به حدود دو فرزند رسیده است؛ اما در سال‌های بعد مجدد این روند کاهشی بوده است. برخی تصور می‌کنند زمانی که سطح باروری کاهش پیدا می‌کند به‌طور حتم و به سرعت جمعیت کشور نیز کاهش خواهد یافت که در واقع چنین نیست، چرا که تأثیر باروری در درازمدت در جامعه ظاهر می‌شود. چنانکه ممکن این مسئله تأثیر خود را به‌طور مستقیم بر نرخ رشد جمعیت در حدود ۵۰-۶۰ سال آینده نشان دهد (روزنامه قدس، ۲۳ دیماه ۱۳۹۶). بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ «میزان باروری کل ایران» رقمی برابر با ۲/۰۱ فرزند محاسبه شد. این شاخص بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰ برابر ۱/۸ فرزند محاسبه شده بود. میزان باروری کل ایران برای نقاط شهری کمتر از سطح جانشینی و برابر ۱/۸۶ فرزند و در نقاط روستایی بالاتر از سطح جانشینی و برابر ۲/۴۸ فرزند به دست آمد. حداقل میزان باروری کل مربوط به استان گیلان با رقم ۱/۳۸ و حداکثر آن مربوط به استان سیستان و بلوچستان با مقدار ۳/۹۶ فرزند است. این شاخص برای استان تهران برابر ۱/۵۶ فرزند محاسبه شد. در مجموع، میزان باروری کل در ۱۷ استان بالاتر از میانگین باروری کل کشور بوده و ۱۴ استان نیز باروری پایین‌تر از میانگین کشوری داشته‌اند.

استان کرمانشاه از نظر نرخ باروری کلی و میزان رشد جمعیت جزو استان‌های متوسط به پایین کشور قرار دارد به گونه‌ای که نرخ کلی باروری در کشور در سال ۱۴۰۰ برابر ۱/۷۴ و در استان کرمانشاه ۱/۵۱ همچنین میزان رشد جمعیت در کشور ۰/۶ و در استان کرمانشاه ۰/۵ است. فاصله نرخ باروری استان کرمانشاه با میانگین کشوری بسیار است در حالی که آمار میانگین کشوری هم وضعیت خوبی ندارد؛ زیرا حداقل نرخ جایگزینی باید ۲/۱ باشد یعنی به ازای ۱۰ زوج حداقل باید ۲۱ نفر جایگزین ایجاد شود در حالی که اکنون در کرمانشاه به ازای هر ۲۰ نفر جمعیت ۱۵ نفر جایگزین و در کل کشور هم ۱۷ نفر جایگزین می‌شود که البته میزان مطلوب جایگزینی حداقل ۲۴ نفر است. از اوایل دهه ۶۰ میزان باروری کل (یک زن در طول دوران باروری به طور متوسط چند بچه به دنیا می‌آورد) کاهش یافته به طوری که از سال ۶۸ شتاب کاهش زیاد شد و در سال ۷۵ به حدود ۲/۸ بچه برای هر زن رسیدیم. در سال ۹۶ به ۱/۸۶ بچه، در سال ۹۷ برابر ۱/۷۱، در سال ۹۸ برابر ۱/۵۵، در سال ۹۹ برابر ۱/۸۶ و در سال ۱۴۰۰ به ۱/۵۱ رسیدیم؛ یعنی یک زن در استان کرمانشاه در طول دوران باروری خود ۱/۵۴ بچه به دنیا می‌آورد؛ در حالی که سطح جانشینی برابر ۲/۱ فرزند است (فتحی، ۱۴۰۰: ۱۱-۱۴). به طور کلی از سال ۱۳۸۵ میزان باروری در ایران رو به کاهش گذاشته و در سال ۱۳۹۰ از حد جانشینی پایین‌تر آمده است (سرشماری‌های ۱۳۹۵ و اطلاعات آماری سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱). این مهم در بین قشرهای مختلف جامعه به شدت کاهش پیدا کرده است و این پژوهش به دنبال تدوین مدل جوانی جمعیت با تأکید بر فرزندآوری (مطالعه موردی کارکنان فرماندهی انتظامی استان کرمانشاه) است.

اهداف پژوهش

- ۱- شناخت شرایط علی حاکم بر فرزندآوری در میان کارکنان انتظامی استان کرمانشاه
- ۲- شناخت شرایط زمینه‌ای حاکم بر فرزندآوری در میان کارکنان انتظامی استان کرمانشاه
- ۳- شناخت شرایط مداخله‌گر حاکم بر فرزندآوری در میان کارکنان انتظامی استان کرمانشاه
- ۴- شناخت راهبردهای کنش و واکنش حاکم بر فرزندآوری در میان کارکنان انتظامی استان کرمانشاه
- ۵- شناخت پیامدهای فرزندآوری در میان کارکنان انتظامی استان کرمانشاه

تعریف مفاهیم

میزان باروری کل (TFR): یعنی، متوسط تعداد فرزندان هر زن طی سنین باروری ۱۵-۴۹ سال. تعیین تعداد فرزندان است که جانشین والدین شوند و حد جایگزینی ۲/۱ است. اگر این شاخص در حد ۲/۱ فرزند یا کمتر باشد به معنی کاهش تدریجی جمعیت و در نهایت انقراض نسل است (رتوفی و همکاران، ۱۳۹۳: ۶۷).

فرزندآوری: در تعریف فرزندآوری، جمعیت شناسان توانایی زنان برای آبستنی را قابلیت باروری یا امکان بالقوه فرزندآوری می‌گویند (مرادی و صفاریان، ۱۳۹۷: ۷۲). منظور، گرایش و تمایل به داشتن فرزند از نظر اجتماعی و بیولوژیکی در بین خانواده‌هاست (کلاتری و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۱).

اجزای نظریه زمینه‌ای

شرایط: بیانگر آن دسته از شرایط، موقعیت‌ها و زمینه‌هایی می‌شود که به ظهور پدیده مورد مطالعه منتهی شده‌اند (محمدپور، ۱۳۸۹: ۳۲۹). در این مطالعه شرایط علی آن دسته از رویدادها که بر فرزندآوری تأثیر می‌گذارد یا به وقوع و توسعه آن منجر می‌شود. شرایط مداخله‌گر شرایط خاصی که در یک زمان و مکان خاص جمع می‌آیند تا زمینه و بستر افزایش باروری و فرزندآوری را به وجود آورند که اشخاص با عمل خود به آن‌ها پاسخ می‌دهند و شرایط زمینه‌ای شرایط عام و وسیعی است که شرایط علی را تخفیف یا به نحوی تغییر می‌دهند؛ یعنی اثر یک یا چند عامل را فعال‌تر، کندتر یا ضعیف‌تر می‌کنند. این شرایط برخاسته از اوضاع و احوال غیرمنتظره و اتفاقی هستند که لازم است با عمل به آن‌ها پاسخ داده شود.

راهبردها: بیانگر آن دسته از تعامل‌ها و کنش‌هایی است که در قبال آن شرایط از خود بروز داده‌اند (محمدپور، ۱۳۸۹: ۳۳۰). در این پژوهش مجموعه‌ای از راهکارها و اقدامات و تعامل‌ها و کنش‌هایی که برای تصمیم‌گیری در مورد فرزندآوری به کار می‌روند. پیامدها، بیانگر پیامدها و نتایج این تعاملات و تحت تأثیر شرایط مربوط به آن‌هاست (محمدپور، ۱۳۸۹: ۳۳۰). نتایج یا بروندهای کنش و واکنش هستند که هم واکنش در برابر جوانی جمعیت و هم قصور در برابر آن پیامد و نتایجی دارد.

پیشینه پژوهش

الف) پیشینه‌های داخلی

شمس و همکاران (۱۴۰۱) در مطالعه در دوره‌ای تصمیم به فرزندآوری: واکاوی چالش‌های فردی و اجتماعی فرزندآوری در بستر باروری پایین در شهر اصفهان نشان داد که بیم و هراس‌های اقتصادی، آینده‌هراسی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و دغدغه‌های انباشته، تصمیم به فرزندآوری را درگیر محاسبات مبتنی بر عقلانی بودن ابزاری می‌کند.

تاجبخش (۱۴۰۰) در مطالعه زمینه‌ها و بسترهای کاهش نرخ باروری از منظر زنان متأهل و با تحصیلات دانشگاهی شهر شیراز ۱۰ مضمون اصلی بازنمایی فرصت‌های فردگرایانه، فقدان اثر بخشی و کارآمدی سیاست‌های جمعیتی، ترس از بیماری کرونا، فرسایش سرمایه اجتماعی درون خانوادگی، سبک نوین زندگی و ایدئولوژی‌ها و ارزش‌های نوظهور، کم‌رنگ شدن ابعاد نگرشی و عملی ارزش‌های دینی، نابسامانی و شوک‌های اقتصادی، بزرگ‌پنداری دافعه‌های فرزندآوری، محدودیت‌های پذیرفته شده اجتماعی و تحولات خانواده کشف و استخراج گردید.

ارجمند سیاه پوش و همکاران (۱۴۰۰) مطالعه‌ای با عنوان شناسایی عوامل مؤثر بر نگرش فرزندآوری در بین کارکنان آموزش و پرورش شهر اندیمشک انجام دادند. نتایج نشان داد بین متغیر میزان تحصیلات و نگرش به فرزندآوری همبستگی منفی، اما بین متغیرهای تمایل به رفاه مادی و توجه به سلامت مادر با نگرش به فرزندآوری همبستگی مثبتی مشاهده شد.

عباسی شوازی و اسمعیلی (۱۴۰۰) مطالعه‌ای با عنوان معرفی مدل‌سازی عامل‌بنیان در تبیین باروری پایین انجام دادند. روش مدل‌سازی عامل‌بنیان به‌عنوان یک ابزار تکنیکی و راهکار مناسب مبتنی بر برنامه نویسی کامپیوتری معرفی می‌شود که می‌تواند محدودیت‌های موجود در روش‌های تحلیلی را بر طرف نماید. امکان ایجاد ارتباط بین سطوح خرد و کلان، و نیز مدل‌سازی سیستم‌های پیچیده نقاط قوت روش‌های عامل‌بنیان در تبیین باروری پایین می‌باشند.

اصغری نکاح (۱۴۰۰) مطالعه‌ای با عنوان فرزندآوری و چالش‌های روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی خانواده ایرانی اسلامی انجام دادند. به نظر می‌رسد نظام اسلامی کمتر مشکل

سیاست‌گذاری و قانون دارد، اما همت عالی و مدیریت مدبرانه برای حل بحران با کمک دانشگاهیان و فرهیختگان متغیر مجهول چاره‌جویی این چالش‌هاست.

ب) پیشنه‌های خارجی

مروادی^۱ (۲۰۲۳) در مطالعه‌ای با عنوان عوامل تعیین‌کننده باروری زنان بر اساس دیدگاه اجتماعی و فرهنگی در استان سولوسی جنوبی نشان داد که تحصیلات، وضعیت شغلی، قرار گرفتن در معرض رسانه‌ها با تنظیم خانواده، استفاده از وسایل پیشگیری از بارداری و منطقه سکونت بر باروری تأثیر گذاشته است. جدای از آن، پدیده‌های فرهنگی مانند پول پانیک نیز بر باروری زنان تأثیر می‌گذارد.

گلوب و همکاران^۲ (۲۰۲۳) در مطالعه عوامل تعیین‌کننده نیات باروری زنان در بوسنی و هرزگوین منطقه سمبریجا، داده‌های مربوطه از طریق پرسشنامه نظرسنجی توسط یک نمونه مشکل از ۱۰۰۰ زن در دوره باروری (۱۵ تا ۴۹ ساله) جمع‌آوری شد. نتایج نشان داد که وضعیت اشتغال، شرایط نامناسب مسکن و حمایت مالی از سوی دولت به‌طور معنی‌داری بر روند تولد در آینده تأثیر می‌گذارد. آن عوامل اجتماعی و جمعیت‌شناختی بر اندازه خانواده مورد نظر تأثیر می‌گذارد و برای رفتار باروری آینده ضروری است.

فری و همکاران^۳ (۲۰۲۳) در مطالعه عوامل تعیین‌کننده کوتاه مدت و بلند مدت باروری در اروگوئه نشان دادند که رابطه هم‌انباشتگی بین باروری و عملکرد اقتصادی، تحصیلات و مرگ و میر نوزادان است، از طرفی رابطه منفی بین درآمد و باروری برای زنان ۲۰-۲۹ ساله وجود دارد که برای زنان ۳۰ ساله و بالاتر ادامه دارد. این نتیجه نشان می‌دهد که داشتن فرزند به عنوان یک هزینه فرصت برای زنان در این گروه سنی تلقی می‌شود. همچنین رابطه منفی بین تحصیلات و باروری نوجوانان و همبستگی منفی بین نرخ باروری و اشتغال برای زنان ۳۰ ساله و بالاتر مشاهده گردید که پیامدهایی برای طراحی سیاست‌های عمومی دارد.

1. Marwadi
2. Golub and et al.
3. Ferre and et al.

هاک و همکاران^۱ (۲۰۱۹) در مطالعه مشارکت عوامل تعیین کننده تقریبی در انتقال باروری در بنگلادش: تحلیلی براساس مدل باروری بونگارت نشان دادند که در سال‌های ۱۹۹۳-۱۹۹۴، پیشگیری از بارداری بزرگترین مانع برای باروری بود که به ترتیب پس از زایمان، عفونت ناپذیری پس از زایمان، ازدواج و سقط القایی قرار گرفتند. در سال ۲۰۱۴، پیشگیری از بارداری به ترتیب در مناطق روستایی و شهری بنگلادش، بالاترین اثر بازدارنده باروری بود و پس از آن ازدواج، عفونت ناپذیری پس از زایمان و سقط جنین قرار گرفتند. نتایج نشان می‌دهد که پیشگیری از بارداری نقش حیاتی در کاهش باروری در بنگلادش دارد. به طور خاص، باید توجه ویژه‌ای به مناطقی (بخش‌های چیتاگونگ و سیلپت) شود که میزان شیوع کم پیشگیری از بارداری را ثبت می‌کنند. برنامه‌های ویژه باید بر ایجاد آگاهی از مضرات ازدواج کودکان در میان زنان ساکن در بخش چیتاگونگ و سیلپت بنگلادش متمرکز شود.

بیجلسما و ویلسون^۲ (۲۰۱۷) در مطالعه مدل سازی عوامل اجتماعی-اقتصادی تعیین کننده باروری: یک تحلیل میانجی با استفاده از فرمول پارامتری نشان دادند که فرآیندهای اقتصادی-اجتماعی نقش مهمی در تعیین باروری، نه تنها به‌طور مستقیم، بلکه به‌طور غیرمستقیم دارند. از طرفی افزایش حضور در آموزش عالی تا حد زیادی تأثیر مستقیمی بر فرزندآوری زود هنگام تا سن ۲۵ سالگی دارد که منجر به افزایش قابل توجهی در بی‌فرزندگی می‌شود. با این حال، فرزندآوری در سنین بعدی تحت تأثیر غیرمستقیم آموزش بر باروری، از طریق وضعیت مشارکت و وضعیت شغلی است، که دو برابر تأثیر مستقیم است.

جمع‌بندی پیشینه پژوهش: مطالعاتی که در این حوزه انجام شده است، بیشتر بر عوامل مؤثر بر افزایش باروری و بیشتر با رویکردهای کمی دنبال نظرسنجی از افراد (اعم خانم و آقا) در مورد نگرش آن‌ها نسبت به باروری یا فرزند ایده‌آل انجام شده است. این مطالعه ضمن توجه به شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر در این حوزه، سعی دارد راهبردهای کنش و واکنش افراد نسبت به فرزندآوری و به دنبال آن جوانی جمعیت را مورد بررسی قرار دهد. همچنین این مطالعه با رویکرد استقرایی به تدوین و ارائه مدلی برای جوانی جمعیت و جوانی جمعیت است.

1. Haq and et al.
2. Bijlsma and Wilson

روش پژوهش

روش به کار گرفته نظریه زمینه‌ای یا تئوری بنیادی است. در اولین گام سراغ جمع‌آوری داده‌ها می‌رود و از طریق فرآیند پیوسته تحلیل مقایسه‌ای در رابطه با یک رخداد، موقعیت، یا پدیده‌های معین فرضیه یا نظریه‌سازی می‌کند و نه فرضیه یا نظریه آزمایی؛ اما وقتی در مرحله‌ی کدگذاری گزینشی مفهومی‌ها و رابطه‌ی آن‌ها با هم مشخص شوند، به‌نوعی مورد آزمون قرار می‌گیرند تا نظریه به دست آید و بعد آن نیز با توجه به ادبیات بررسی شوند. در مرحله اول انجام روش کیفی با تحلیل مضمون (که روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است) انجام گرفت. از آنجا که با افراد متعددی در خصوص موضوع تحقیق مصاحبه انجام می‌گیرد، لذا برای جلوگیری از سوگیری، سؤالات مصاحبه به صورت نیمه ساختاریافته با رویکرد باز و قابل انعطاف تهیه گردید. جامعه آماری ۴۹ نفر از افراد نظامی بودند که وجه مشترک تمام افراد انتخاب شده در این پژوهش، درگیری مستقیم و آشنایی با فرزندآوری و موالید می‌باشد. معیارهای ورود و خروج افراد در این پژوهش اول این که همه افراد انتخاب شده به صورت کاملاً تصادفی باشند. دوم این که افراد برای پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه رضایت کامل داشته باشند. سوم این که افرادی باشند که متأهل هستند. چهارم این که زمان کافی برای پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه داشته باشند.

ابزار گردآوری اطلاعات مصاحبه بود. از مصاحبه‌ی نیمه‌باز یا نیمه ساختار استفاده گردید. مصاحبه‌ها با وقت قبلی و سؤالات جذاب و غیررسمی شروع شدند. در طول مصاحبه، تحقیق گر با ایجاد یک رابطه صمیمی با پاسخگو، سعی نمود تا همه نظرات و دیدگاه‌های وی را در زمینه مسئله تحقیق به دست بیاورد. همچنین به مشارکت کنندگان اطمینان خاطر داده شد که همه نظرات و اطلاعات شخصی آن‌ها کاملاً محرمانه خواهد ماند و کسی جز محقق به آن‌ها دسترسی نخواهد داشت. مدت زمان مصاحبه با هر مشارکت‌کننده به‌طور متوسط ۱ ساعت طول کشید. سؤالات اصلی مصاحبه از پیش طراحی شده بود؛ اما سؤالات جزئی‌تر در روند مصاحبه و با توجه به پاسخ‌های هر فرد، شکل می‌گرفت و پرسیده می‌شد. در پژوهش حاضر برای رسیدن به معیار قابلیت اعتماد (معادل اعتبار و روایی در تحقیقات کمی) از ۱- الف - کنترل یا اعتباریابی توسط اعضاء: در این

روش از شرکت کنندگان در مطالعه خواسته شد تا یافته‌های کلی را ارزیابی کرده و درباره‌ی صحت آن نظر دهند. ب- مقایسه‌های تحلیلی: در این روش طی فرآیند تحقیق به داده‌های خام رجوع می‌شد تا ساخت بندی نظریه با داده‌های خام، مقایسه و ارزیابی شود.

یافته‌های پژوهش

تحقیق حاضر با انجام ۴۹ مصاحبه نیمه ساختاریافته و با روش گراندد تئوری در میان کارکنان انتظامی استان کرمانشاه انجام گرفت. بررسی جنسیت پاسخگویان نشان می‌دهد که بیشتر مصاحبه‌شوندگان مرد بوده و میانگین سنی آن‌ها در حدود ۴۴/۹۱ (۴۵ سال) می‌باشد. مدرک تحصیلات ۴۱ درصد پاسخگویان کارشناسی ارشد، مدرک تحصیلی ۱۵ درصد دکتری، ۲۸/۵ درصد آن‌ها کارشناسی، ۱۲ درصد کاردانی و کمتر از ۳/۵ درصد آن‌ها دیپلم و زیر دیپلم می‌باشد. همچنین نتایج مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که ۸ درصد از پاسخگویان زن و ۹۲ درصد آن‌ها مرد بودند.

تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها در قالب کدگذاری باز

کدگذاری باز، جزئی از تحلیل است که با تحلیل دقیق داده‌ها، نامگذاری و طبقه‌بندی کردن داده‌ها انجام می‌شود. مفاهیمی که به لحاظ بار معنایی با یکدیگر ارتباط دارند باید ذیل یک مقوله اساسی قرار گیرند. در این تحقیق مقوله‌های مرتبط با مفاهیم به هم مرتبط در جدول ذیل طبقه‌بندی شده است. لازم به توضیح هست هر مقوله متناسب با سؤالات تحقیق جمع‌بندی شده است. پس از پیاده‌سازی مصاحبه‌های انجام شده، نقل قول‌های دارای مفهوم مرتبط با موضوع استخراج و مفاهیم اصلی از آن‌ها احصا شد. در این قسمت از تحلیل‌ها ۴۲ مفهوم اصلی از مصاحبه‌ها شناسایی و استخراج شدند.

جدول ۱. نقل قول‌های پاسخگویان و مفاهیم استخراج شده از آن‌ها

ردیف	نقل قول‌ها پاسخگویان	مفاهیم
۱	داشتن فرزند زیاد که هنر نیست، مهم این است که چگونه تربیتش کنید	کیفیت به جای کمیت‌گرایی
۲	وضعیت اقتصادی مناسبی برای فرزند آوری وجود ندارد،	مسئله اقتصادی
۳	چگونه می‌توانیم از پس هزینه‌های این زندگی با حضور بچه بریباییم.	مسئله اقتصادی

ردیف	نقل قول‌ها پاسخگویان	مفاهیم
۴	امروزه همچون گذشته نیست که یک جین بچه بیاوری و بگویی خودشان بزرگ می‌شوند.	موضوع تربیت فرزند
۵	به نظر من فرزندآوری بحران و نابسامانی برای خانواده‌ها به بار می‌آورد.	مسئله اقتصادی
۶	با این مشکلات اقتصادی کسی که دنبال فرزندآوری باشه، به بچه‌هایش ظلم کرده.	مسئله اقتصادی
۷	با این اوضاع اقتصادی، فرزندآوری کم عقلی محض است.	مسئله اقتصادی
۸	به نظر من نازایی در جامعه زیاد شده است و خیلی از زنان دچار نازایی هستند.	نازایی
۹	مردم درگیر مشکلات اند، بچه که یک مشکل دیگر به مشکلات آن‌ها اضافه می‌کند.	مسئله اقتصادی
۱۰	زوجین به همدیگر اعتماد ندارند، به همین خاطر نمی‌خواهند بچه دار شوند.	فرسایش سرمایه اجتماعی
۱۱	خیلی از زوجین با هم تفاهم ندارند و به همین خاطر فرزند به دنیا نمی‌آورند چرا که بعداً درگیر مشکلات تربیت و نگهداری آن می‌شوند.	فرسایش سرمایه اجتماعی
۱۲	الان خیلی از خانم‌ها شاغل هستند و فرزندآوری باعث می‌شود، یا از شغل برکنار شوند و یا محدودیت‌هایی برای آن‌ها ایجاد کند.	محدودیت‌های فرزندآوری
۱۳	زنان جامعه دنبال ارتقای تحصیلات و وجهه اجتماعی خود هستند و فرزندآوری برای آن‌ها محدودیت ایجاد می‌کند	محدودیت‌های فرزندآوری
۱۴	وقتی هیچ ارگانی و یا سازمانی از شما حمایت نمی‌کند و از پس هزینه‌های فرزندآوری بر نمی‌آید، بچه داری جز دردسر چیزی نخواهد بود.	عدم حمایت سازمانی
۱۵	به نظر من بیشتر از ترس اینکه فرزندان ناقص به دنیا بیارند، بچه‌دار نمی‌شوند.	ترس از فرزند ناسالم
۱۶	وقتی در مراکز بهداشتی هیچ مسئولیتی پذیرفته نمی‌شود و کسی دلسوزی نمی‌کند، فرزند وبال گردن می‌شود.	عدم حمایت سازمانی

ردیف	نقل قول‌ها پاسخگویان	مفاهیم
۱۷	فرهنگ مردم تغییر کرده و فکر می‌کنند هر کسی فرزند زیادی داشته باشد، فرهنگش پایین است.	تغییر سبک زندگی
۱۸	به نظر من بستگی به وضع مالی و امکانات افراد دارد، هر کسی داشته باشد، می‌تواند فرزند بیشتری هم بزرگ کند	مساله اقتصادی
۱۹	خیلی از مردم تمایلی به ازدواج ندارند و الان مجردی خیلی در جامعه زیاد شده است.	افزایش سن ازدواج
۲۰	فرزندآوری یک تصمیم شخصی است و دولت نباید دخالت کند.	عدم اعتماد نهادی
۲۱	فرزندآوری امید می‌خواهد که هیچ امیدی به آینده فرزندان نیست	ترس از آینده
۲۲	باید آموزش و پرورش اصلاح شود، دغدغه اصلی خانواده‌ها آموزش فرزندان شان است	دغدغه تربیت فرزندان
۲۳	بچه به دنیا بیارید که فردا در آموزش و پرورش به بیراهه کشانده شود؟؟؟؟	دغدغه تربیت فرزندان
۲۴	آموزش و پرورش هیچ تعهدی در قبال فرزند ندارد و چطور بچه تربیت شود	دغدغه تربیت فرزندان
۲۵	هیچ امنیتی برای آینده فرزندان وجود ندارد	ترس از آینده
۲۶	من با بدبختی توانستم در این جامعه رشد کنم، فرزندان چطوری می‌توانند صالحان بار بیایند.	ترس از آینده
۲۷	امروز نرخ فرزندان نارس زیاد شده است، بروید آماری از بیمارستان‌ها بگیرید.	فرزندان ناقص به دنیا آمده
۲۸	اگر دولت لطف کند قیمت‌ها را پایین آورد، آن وقت می‌توان به فکر افزایش فرزند بود.	مساله اقتصادی
۲۹	وقتی امکاناتی مانند مسکن و شغل نیست، فرزند چه گلی مخواست سر ما بزند.	مساله اقتصادی
۳۰	به نظر من یک بچه داشته باشید و درست حسابی برایش وقت بذاری از چند فرزند بهتر است.	مساله اقتصادی
۳۱	امروز هر خانواده‌ای توان مدیریت بیش از یک فرزند را ندارد.	مساله اقتصادی
۳۲	مساله ازدواج سفید در جامعه باعث شده خیلی‌ها ازدواج نکنند، چه برسد به داشتن فرزند	رواج بی بندوباری

ردیف	نقل قول‌ها پاسخگویان	مفاهیم
۳۳	دولت اگر بتواند برای دغدغه آینده والدین برنامه ریزی مطمئنی داشته باشد، مردم با خیال راحت به فرزندآوری روی می‌آورند.	عدم اعتماد نهادی
۳۴	اگر در جامعه تورم مهار شد، مردم می‌توانند به مسئولین و حرف‌های آن‌ها اعتماد کنند.	عدم اعتماد نهادی
۳۵	همش حرف و شعار است جامعه ما، شما هم دلتان خوش است با این کارها.	عدم اعتماد نهادی
۳۶	چه امتیازی به مادران خانه دار داده شده است، چه حمایتی از آن‌ها شده است؟	عدم اعتماد نهادی
۳۷	بچه بیاریم که معتاد شود و جهنم برای خودمان درست کنیم.	ترس از آینده
۳۸	به نظر من بچه آوری بزرگترین خیانت در حق خود فرزندان است.	ترس از آینده
۳۹	نمی‌توان به همین راحتی بچه را در جامعه ناامن رها کرد و به امان خدا ولش کنیم	ترس از آینده
۴۰	به جای فرزند نگهداری از حیوانات معقول‌تر است، چرا که نگهداری آن‌ها هم مسئولیت کمتر می‌خواهد و هم تربیت نمی‌خواهد و در آینده هم گریبانگیرت نمی‌شود	تربیت حیوان خانگی به جای بچه
۴۱	داشتن فرزند مانع پیشرفت والدین می‌شود	محدودیت فرزند برای والدین
۴۲	من دوست دارم حداقل سه یا ۴ بچه داشته باشم، اما شرایط سخت اقتصادی در کشور واقعا اجازه نمی‌دهد بیشتر از یک بچه داشته باشید.	مسئله اقتصادی

تجزیه و تحلیل مصاحبه‌ها در قالب کدگذاری محوری

برای تولید کدهای محوری، چندین کد باز در زیر چتر یک کد محوری قرار می‌گیرند و آن را تشکیل می‌دهند؛ به عبارت دیگر بعد از استخراج مفاهیم در کدگذاری باز، باید از مجموعه مفاهیمی که مرتبط با هم بوده و نسبتاً حول یکی از ابعاد مقوله فرعی (فرزندآوری) همگرایی معنایی پیدا می‌کنند را استخراج نمود؛ بنابراین محقق در این مرحله با استفاده از در کنار هم قرار دادن مفاهیم مرتبط باهم به مقوله‌های فرعی (فرزندآوری) رسید. در این تحقیق نیز از شرایط علی،

شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، تعامل یا استراتژیک یا راهبردی و پیامدها بکار گرفته شده است.

سؤال ۱ - شرایط علی جوانی جمعیت در استان کرمانشاه کدامند؟

الف - شرایط: شرایط خود به سه قسمت علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر تقسیم می‌شود
الف-۱ - شرایط علی: شرایط علی در این مطالعه می‌توان به تغییر سبک زندگی و سبک زندگی نوین، فرسایش سرمایه اجتماعی، تغییر نگرش‌ها، عقلانیت صوری و ابزاری به فرزندآوری، ویژگی‌های جمعیتی، مسائل اقتصادی؛ بیم و هراس اقتصادی، تأثیرگذاری وضعیت کلان اقتصادی و همچنین وضعیت اقتصادی خانوار، رسانه‌های جمعی، دغدغه‌ها و نگرانی‌ها و محدودیت‌های ناشی از فرزندآوری اشاره کرد. ف.س خانم ۳۳ ساله دارای مدرک کارشناسی ارشد می‌گوید:
"با این وضعیت اقتصادی که می‌بینی، واقعا فکر می‌کنید داشتن فرزند زیاد عاقلانه است؟ امروزه مردم برای فرزندان شان بایستی سنگ تمام بذارن، اگر هزینه نکنی جا می‌مونی و فردا پس فردا لعن و نفرینت خواهند کرد. به نظر من مردم خودشان خوب می‌دونن داشتن یک یا حداکثر دو بچه جدا از این که جنسیت شان چی باشه، بیشتر به صرفه نیست و شرایط جامعه هم این را اقتضا میکنه."

جدول شماره ۲. مقولات اصلی، فرعی و مفاهیم پایه‌ای شرایط علی مدل

مقوله اصلی	مقوله ۲ (مقوله فرعی)	مقوله ۱ (مفاهیم)
شرایط علی	تغییر سبک زندگی و سبک زندگی نوین	مدیریت بدن، توجه به بدن از طرف خانم‌ها، اوقات فراغت، مصرف فرهنگی
شرایط علی	فرسایش سرمایه اجتماعی	کاهش اعتماد نهادی (عدم حمایت سازمانی، نبود حمایت خانواده گسترده، فردگرایی) اطمینان نداشتن به دولت (وعده‌های واهی، صداقت نداشتن با مردم، سیاست‌های غیرواقع بینانه، وعده‌های محقق نشده)، کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی (کاهش گرایش‌های دینی)
	تغییر نگرش‌ها	در مورد تربیت فرزندان (تحولات تربیتی، سخت بودن تربیت - دغدغه آینده فرزندان)، نگرش نامناسب به فرزندآوری، آینده مبهم برای فرزندان (احساس ناامنی از آینده فرزندان و مبهم بودن آینده فرزندان)

نشریه جمعیت و پیشرفت

مقوله اصلی	مقوله ۲ (مقوله فرعی)	مقوله ۱ (مفاهیم)
	عقلانیت صوری و ابزاری به فرزندآوری	رشد استقلال خواهی زنان (فرزندآوری تصمیمی احساسی و غیرعقلانی، دو راهی عقل و احساس)، فردگرایی (مادی گرایی، رفاه گرایی)، افزایش تمایل به پیشرفت فردی برنامه محور بودن، توجه به کیفیت به جای کمیت.
	ویژگی های جمعیتی	سن، جنسیت، تحصیلات، تعداد فرزند مطلوب، تعداد فرزندان حاضر، بعد خانوار، محل تولد، پایگاه اقتصادی اجتماعی، مسکن، تاخیر در تولد اولین فرزند- افزایش سن ازدواج
	مسائل اقتصادی؛ بیم و هراس اقتصادی تأثیرگذاری وضعیت کلان اقتصادی	پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده ها، مادی گرایی، وضعیت شغلی، هزینه های فرزندآوری برای خانوار، از دست دادن درآمد و ثروت، افزایش میزان بیکاری، بیکاری، میزان درآمد، خانواده نابسامانی و شوک های اقتصادی، رفاه گرایی، شکنندگی پارامترهای اقتصادی، ناامنی شغلی، فاصله از ایدئال های ذهنی با اقتصاد متزلزل، کم شدن هدف گذاری برای آینده با اقتصاد متزلزل، اقتصاد بیمار، مضیقۀ اقتصادی
	رسانه های جمعی	استفاده از شبکه های اجتماعی، تبلیغات شبکه های مجازی، رسانه های معاند
شرایط علی	دغدغه ها و نگرانی ها	دغدغه های تربیتی (نگرانی در مورد تربیت فرزندان، نگرانی از تربیت دوگانه فرزند)، مخاطره های بارداری (ترس از بارداری، ترس از زایمان، عدم خدمات مراقبت از بارداری، افزایش نرخ سزارین)، ترس از اختلال در رابطه با همسر با آمدن فرزند جدید، بزرگ پنداری دافعه های فرزندآوری)، آینده نامعلوم (نگرانی نسبت به آینده فرزندان، مبهم بودن آینده پیش رو
	محدودیت های ناشی از فرزندآوری	مسئولیت بالای پدر و مادر، عدم ارتقای والدین، تحصیلات والدین، محدودیت زناشویی فرزند برای والدین، کاهش منافع احساسی داشتن چند فرزند، تداخل فرزندآوری با علائق، تفریحات و برنامه کاری

سؤال ۲- شرایط مداخله‌گر فرزندآوری و جوانی جمعیت در کارکنان انتظامی در استان کرمانشاه کدامند؟

الف-۲- شرایط مداخله‌گر: شرایط مداخله‌گر در مولفه‌هایی مانند سرمایه اجتماعی (مشارکت زنان در امور اجتماعی، افزایش سهم زنان در آموزش عمومی و عالی و ورود زنان به عرصه کار و فعالیت)، افزایش میزان ناباروری (ناباروری ناشی از وجود پارازیت‌ها، افزایش نرخ سزارین، افزایش استفاده از داروهای هورمونی پیشگیری از بارداری، ناباروری ناشی از وجود آلودگی‌های زیست محیطی، ناباروری ناشی از وجود سقط جنین عمدی و غیرعمدی)، بزرگ پنداری دافعه‌های فرزندآوری (ترس از زایمان و فرزندآوری، تجربه زیست منفی از خانواده‌های پرجمعیت، مخاطرات بارداری و آینده هراسی)، ایدئولوژی‌های نوظهور، دغدغه‌های انباشته شده اشاره نمود. ن.ک خانم ۴۷ ساله دارای مدرک دکتری می‌گوید:

"به نظر من در این دوره برای تربیت یک فرزند هم باید نگرانی داشت. ما قبلاً خیلی از مشکلاتی که بچه‌های امروزی دارند، نداشتیم. خانواده‌ها از آینده فرزندان نگران هستند، بتوانی یک بچه تو این جامعه ناسالم بار بیاری، خیلی هنر کردید. از یک طرف آلودگی‌های هوا، از یک طرف وضعیت اقتصادی بحران‌زا، از یک طرف عدم اطمینان برای سالم ماندن تربیت آنها حتی نمی‌توان به مدارس اطمینان کرد، وقتی بچه پاش را از خونه میذاره بیرون و همش دغدغه اینو داره که بچه ام مشکلی براش پیش نیاد خوبه؛ این یعنی احساس ناامنی برای تربیت شان، برای آینده شان، برای شغل شان."

جدول شماره ۳. مقولات اصلی، فرعی و مفاهیم پایه‌ای شرایط مداخله‌گر مدل

مقوله اصلی	مقوله ۲ (مقوله فرعی)	مقوله ۱ (مفاهیم)
شرایط مداخله‌گر	سرمایه اجتماعی	مشارکت زنان در امور اجتماعی، افزایش سهم زنان در آموزش عمومی و عالی، ورود زنان به عرصه کار و فعالیت
	افزایش میزان ناباروری	ناباروری ناشی از وجود پارازیت‌ها، افزایش نرخ سزارین، افزایش استفاده از داروهای هورمونی پیشگیری از بارداری، ناباروری ناشی از وجود آلودگی‌های زیست محیطی، ناباروری ناشی از وجود سقط جنین عمدی و غیرعمدی
	بزرگ پنداری دافعه‌های فرزندآوری	ترس از زایمان و فرزندآوری، تجربه زیست منفی از خانواده‌های پرجمعیت، مخاطرات بارداری، آینده هراسی

مقوله اصلی	مقوله ۲ (مقوله فرعی)	مقوله ۱ (مفاهیم)
	ایدئولوژی‌های نوظهور	اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده، گسترش اندیشه‌های مالتوسی، نگرش‌های جنسی مردسالارانه، تأثیرات جنبش فمینیسم، ترجیح جنسی پسر
	دغدغه‌های انباشته شده	اختلاف و مشکلات زناشویی، مسئولیت پذیری، دغدغه‌های انباشته شده، فقر اقتصادی

سؤال ۳ - شرایط زمینه‌ای فرزندآوری و جوانی جمعیت در کارکنان انتظامی در استان کرمانشاه کدامند؟

الف-۳- شرایط زمینه‌ای: مهمترین عوامل زمینه‌ای فرزندآوری می‌توان به توسعه شهرنشینی، مدرنیزاسیون، ناکارآمدی سیستم آموزشی، تحولات و تغییرات اجتماعی و سلامت و بهداشت اشاره کرد. س.ب مرد ۳۶ ساله دارای مدرک کارشناسی می‌گوید:

"امروز خدا را شکر مثل قبل نیست هر کسی چند تا بچه به دنیا بیاره و در آخر انتظار داشته باشه، یکی یا دو تا شون زنده می‌مونن، بلکه با توجه به وضعیت بهداشتی که در تک تک خانه‌ها هست، معمولا همشون زنده می‌مانن. توسعه فناوری‌های جدید و توسعه‌ای که در همه زمینه‌ها شاهدش هستیم، شرایط خوبی ایجاد کردن که والدین هم بتوانند کمی به ظاهر و بدن خودشان برسند؛ در ضمن چه توفیری می‌کند که یک بچه یا چهار پنج تا بیاری؟ همان یکی کافیه ولی بتوانید درست بهش برسید."

جدول شماره ۴. مقولات اصلی، فرعی و مفاهیم پایه‌ای شرایط زمینه‌ای مدل

مقوله اصلی	مقوله ۲ (مقوله فرعی)	مقوله ۱ (مفاهیم)
شرایط زمینه‌ای	توسعه شهرنشینی	مهاجرت، شهرنشینی، قومیت و تفاوت‌های فرزندآوری در شهر و روستا
	مدرنیزاسیون	توسعه تکنولوژی‌های ارتباطی، ورود زنان به عرصه کار و فعالیت، نوگرایی، تقدیرگرایی، مدرنیزاسیون و جهانی شدن، صنعتی شدن و توسعه اقتصادی
	ناکارآمدی سیستم آموزشی	هزینه بر بودن تحصیل فرزند، استعدادکشی سیستم آموزشی، فرزندآوری یک تصمیم شخصی

مقوله اصلی	مقوله ۲ (مقوله فرعی)	مقوله ۱ (مفاهیم)
	تحولات و تغییرات اجتماعی	تغییر نگرش زوجین به فرزندآوری (تأکید بر کیفیت به جای کمیت)، تداخل و سردرگمی نقش‌های همسری و والدی و دشواری در هماهنگی نقشی برای زنان، کاهش منافع احساسی داشتن چندین فرزند، نداشتن حمایت خانواده گسترده، تجربه منفی از خانواده‌های پرجمعیت، ترجیح جنسی پسر، رشد استقلال خواهی زنان
	سلامت و بهداشت	کاهش مرگ و میر فرزندان و افزایش اطمینان به والدین بر سر حفظ نسل، ناباروری

سؤال ۴ - راهبردهای کنش و واکنش جوانی جمعیت در کارکنان انتظامی در استان کرمانشاه کدام‌اند؟

ب- بعد راهبردها (راهبرد عمل/تعامل): از جمله راهبردهای کنش و واکنش جوانی جمعیت می‌توان به سیاست‌گذاری مشارکتی، سیاست حمایت از زوجین جوان، مشارکت اندیشمندان و متخصصان، تسهیل‌گری در امر ازدواج، مدیریت مولفه‌های جمعیتی و افزایش سرمایه اجتماعی اشاره کرد. مالک بودن، قیمت زمین‌ها و الگوی ساخت و سازها با چهار واقع مرتب با خانواده یعنی اصل ازدواج، سن ازدواج، بقای ازدواج و فرزندآوری ارتباط مستقیم و معناداری دارند. امروزه در بسیاری موارد مشاهده می‌شود که حیوانات خانگی جایگزینی برای فرزندان شده‌اند و این مساله هم هویت زنانه را درگیر چالش‌های متعدد کرده است و از طرفی جایگاه خانواده و ارزش‌های خانواده را زیرسوال برده‌اند. م.پ خانم ۴۳ ساله دارای مدرک کارشناسی می‌گوید:

"مردم اعتمادی ندارند به این اداراتی که متولی هستند. یه چیزهایی از تلویزیون می‌شنویم که میگن خدمات مراقبت از بارداری، بیمه زنان خانه دار، و ... به نظر من اگر از تبلیغات کذب دوری شود و به برنامه‌های گفته شده، جامه عمل بپوشانیم و نسبت به رفع نگرانی خانواده‌ها از آینده، عملیاتی اقدام کنند و از شعار پرهیزند، میشه دو یا سه بچه هم داشت."

جدول شماره ۵. مقولات اصلی، فرعی و مفاهیم پایه‌ای

مقوله اصلی	مقوله ۲ (مقوله فرعی)	مقوله ۱ (مفاهیم)
شرایط راهبردی	سیاست‌گذاری مشارکتی	عدم سیاست‌گذاری تک‌ساحتی، عدم انسجام و ثبات در سیاست‌های افزایش فرزندآوری، موازی‌کاری، نبود برنامه ریزی صحیح از طرف دولت برای تربیت فرزندان خارج از خانواده، غفلت از فرصت‌طلبی پنجره جمعیتی، سوء مدیریت جمعیت فعلی

مقوله اصلی	مقوله ۲ (مقوله فرعی)	مقوله ۱ (مفاهیم)
	سیاست حمایت از زوجین جوان	خدمات مراقبت از بارداری، عدم حمایت سازمانی، بیمه زنان خانه دار، تدوین قوانین نسبت به رفع نگرانی خانواده‌ها از آینده، بیمه بازنستگی زنان، سبد تغذیه رایگان ماهیانه به مادران باردار، حقوق و پاداش ماهیانه اولاد، بیمه اجباری و رایگان مادر و کودک
	پیوند ارتباط بین مالکیت مسکن و جوانی جمعیت	صل ازدواج، سن ازدواج، بقای ازدواج و فرزندآوری. لازم است از ساخت و سازهای آپارتمانی به سمت ساخت و سازهای ویلایی حرکت کرد.
	زننده کرده هویت‌های زنانه در جامعه	ورود زنان در میدان اجتماعی، اهمیت به هویت زنانه
	مشارکت اندیشمندان و متخصصان	مشارکت کمرنگ دانشمندان در سیاستگذاری، کاهش فعالیت پژوهشی در حوزه فرزندآوری و جمعیت، عدم استفاده از افراد متخصص و مرتبط در رشته جمعیت شناسی
	تسهیل‌گری در امر ازدواج	تسهیل ازدواج، کاهش بزرگ پنداری‌های دافعه فرزندآوری، کاهش سن ازدواج، احیای سنت‌های اجتماعی، تغییر نگرش نسبت به موفقیت و پیشرفت، تدوین قوانینی نسبت به رفع نگرانی خانواده نسبت به آینده فرزندان
شرایط راهبردی	مدیریت مولفه‌های جمعیتی	سن مناسب ازدواج، فرزند دلخواه، فاصله گذاری مطلوب، تعداد فرزندان قبلی، سن زن و مرد هنگام ازدواج
	افزایش سرمایه اجتماعی	در بین زوجین اعتمادسازی ایجاد شود. از تبلیغات کذب دوری شود و به برنامه‌های گفته شده، جامعه عمل ببوشانیم، از مسئولین بخواهیم که عملیاتی اقدام کنند و از شعار بپرهیزند.

سؤال ۵ - پیامدهای جوانی جمعیت در کارکنان انتظامی در استان کرمانشاه کدامند؟

ج- بعد پیامدها: پیامدها، نتایج یا برون‌دادهای کنش و واکنش هستند که هم واکنش در برابر پدیده و هم قصور در برابر آن پیامد و نتایجی دارد. از مهمترین پیامدهای جوانی جمعیت می‌توان به مولفه‌هایی مانند زاد و ولد و پویایی جمعیت، جوانی، سرزندگی و شادابی جامعه، شیوع تفکرات جدید در جامعه، احیای سرمایه اجتماعی، حس مسئولیت‌پذیری، اصلاح سبک زندگی، پیشرفت کشور در تمام سطح، برخورداری دولت از نیروی کار و افزایش نیروی کار مفید، برخورداری از جامعه و کشوری روشنفکر و با آینده درخشان، تقویت فرهنگ ایثار در جامعه، رونق اقتصادی و گردش بهتر کسب و کار و مواجهه با افزایش فرزندان برای زنان طبقات پایین جامعه اشاره کرد. ره آقای ۴۸ ساله دارای مدرک دکتری می‌گوید:

"فرزند زیاد خوبه، بالاخره نوعی تنوع تو زندگی هست، دولت هم باید حمایت کند و شرایط آن را فراهم بکنه؛ از طرفی فرزند یه سرمایه برای خانواده‌ها است، می‌تونه عضای دست پدر و

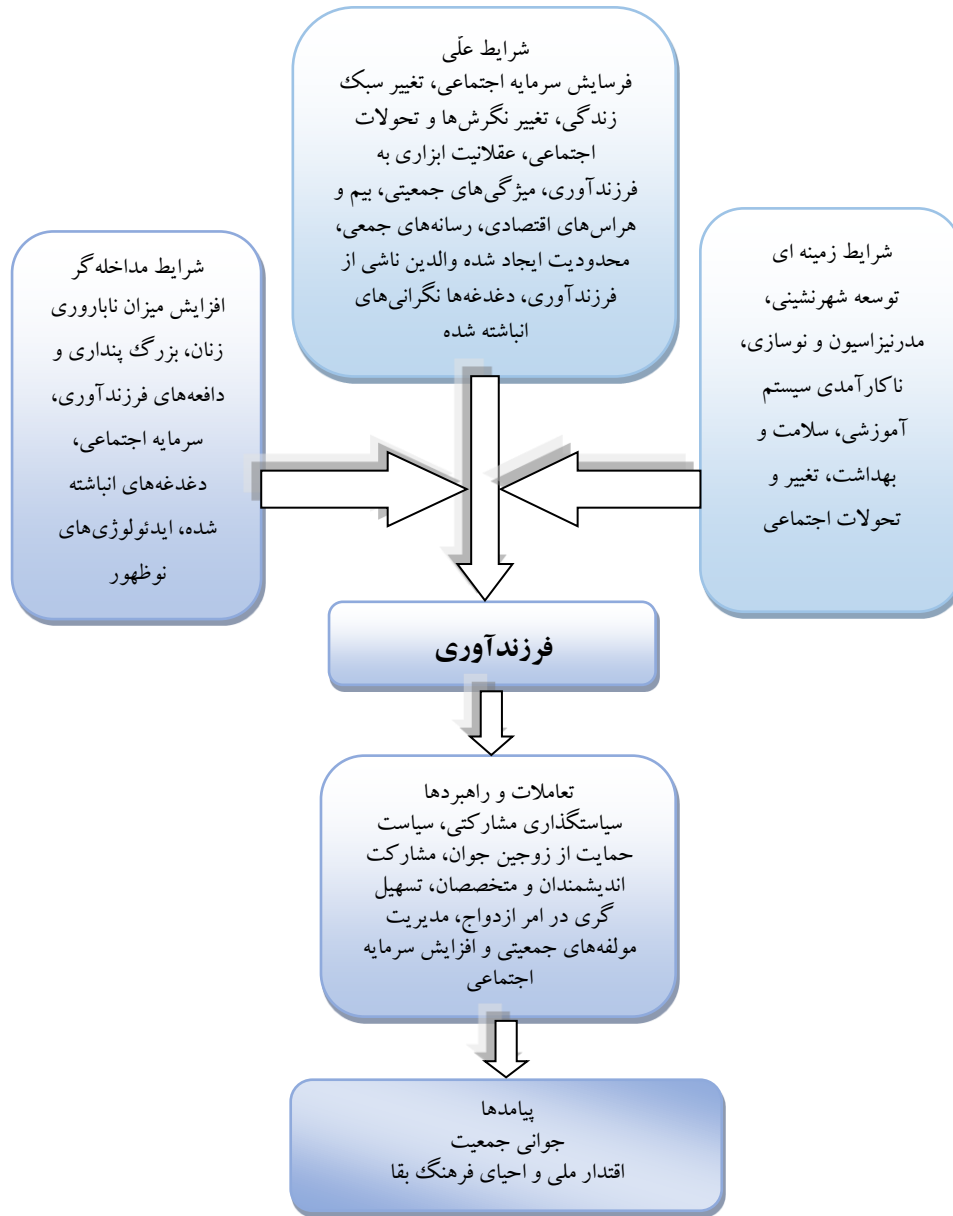
مادرش بشه، می‌تواند افتخر کسب بکنه برای خانوادش و برای جامعه اش، نشاط آور و امیدآفرین هست برای شهرش؛ اما خوب لازمه که حمایت‌هایی هم صورت بگیره، الان ما آموزش و پرورش خیلی صالحانی نداریم متاسفانه بچه خیلی از ناهنجاری‌ها از اونجا یاد می‌گیره، سطح سواد بچه‌ها افت کرده، همه چیز پولی شده آموزش و پرورش، به جای این که بچه را باسواد بار بیارن، همش دنبال پول گرفتن از والدین هستند و سیستمی بسیار ضعیف ما در آموزش و پرورش شاهدیم."

جدول شماره ۷. مقولات اصلی، فرعی و مفاهیم پایه ای

مقوله اصلی	مقوله ۲ (مقوله فرعی)	مقوله ۱ (مفاهیم)
پیامدها	جوانی جمعیت	زاد و ولد و پویایی جمعیت، جوانی، سرزندگی و شادابی جامعه، شیوع تفکرات جدید در جامعه
	اقتدار ملی	احیای سرمایه اجتماعی، حس مسئولیت پذیری، اصلاح سبک زندگی پیشرفت کشور در تمام سطح، برخورداری دولت از نیروی کار و افزایش نیروی کار مفید، برخورداری از جامعه و کشوری روشنفکر و با آینده درخشان
	احیای فرهنگ بقا	تقویت فرهنگ اینار در جامعه، تقویت فرهنگ حیات بخشی در جامعه تقویت علاقه به تداوم نسل در جامعه
	بار مالی سنگین سیاست‌های مشوق برای دولت	چرخ صنعت راحت‌تر می‌چرخد، رونق اقتصادی و گردش بهتر کسب و کار، عدم ازدواج به موقع، عدم اشتغالزایی
	بهداشت و روان	مواجهه با افزایش فرزندان برای زنان طبقات پایین جامعه، داشتن کشوری آبادتر، با نشاط تر

مدل پارادایمی فرزندآوری و جوانی جمعیت

از نظر مصاحبه‌شوندگان، شرایط متعددی به عنوان شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر؛ در فرزندآوری و جوانی جمعیت کارکنان انتظامی استان کرمانشاه شناسایی شدند. مقوله‌های «فرسایش سرمایه اجتماعی»، «تغییرات سبک زندگی»، «باورهای دینی و مذهبی» و «دغدغه‌های انباشته شده» به‌عنوان مقوله‌های راهبردی و استراتژیک شناسایی و معرفی شدند. در مرحله کدگذاری انتخابی یافته‌های مصاحبه‌ها، مقولات یادشده فوق در ارتباط با یکدیگر قرار گرفتند و «فرزندآوری» به‌عنوان مقوله مرکزی شناسایی شد و بقیه مقوله‌ها به این مقوله محوری ربط داده شدند.

شکل ۱: مدل پارادایمی واکاوی فرزندآوری و جوانی جمعیت استان کرمانشاه

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش مجموعه‌ای از شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردهای کنش واکنش در فرزندآوری و جوانی جمعیت نقش داشتند. از شرایط علی (تغییر سبک زندگی و سبک زندگی نوین، فرسایش سرمایه اجتماعی، تغییر نگرش‌ها، عقلانیت صوری و ابزاری به فرزندآوری، ویژگی‌های جمعیتی، مسائل اقتصادی؛ بیم و هراس اقتصادی، تأثیرگذاری وضعیت کلان اقتصادی و همچنین وضعیت اقتصادی خانوار، رسانه‌های جمعی، دغدغه‌ها و نگرانی‌ها و محدودیت‌های ناشی از فرزندآوری)، شرایط مداخله‌گر (سرمایه اجتماعی، افزایش میزان ناباروری، بزرگ‌پنداری دافعه‌های فرزندآوری، ایدئولوژی‌های نوظهور، دغدغه‌های انباشته شده؛ عوامل زمینه‌ای فرزندآوری (توسعه شهرنشینی، مدرنیزاسیون، ناکارآمدی سیستم آموزشی، تحولات و تغییرات اجتماعی و سلامت و بهداشت) و راهبردهای کنش و واکنش (سیاستگذاری مشارکتی، سیاست حمایت از زوجین جوان، مشارکت اندیشمندان و متخصصان، تسهیل‌گری در امر ازدواج، مدیریت مولفه‌های جمعیتی و افزایش سرمایه اجتماعی) و پیامدهای جوانی جمعیت می‌توان به زاد و ولد و پویایی جمعیت، جوانی، شیوع تفکرات جدید در جامعه، احیای سرمایه اجتماعی، حس مسئولیت‌پذیری، اصلاح سبک زندگی، پیشرفت کشور در تمام سطح، برخورداری دولت از نیروی کار و افزایش نیروی کار مفید، برخورداری از جامعه و کشوری روشنفکر و با آینده‌درخشان، تقویت فرهنگ ایثار در جامعه، رونق اقتصادی و گردش بهتر کسب و کار و مواجهه با افزایش فرزندان برای زنان طبقات پایین جامعه اشاره کرد.

فرسایش سرمایه اجتماعی: یکی از عواملی که باعث کاهش جمعیت و عدم تمایل خانواده‌ها به فرزندآوری شده است، فرسایش سرمایه اجتماعی در جامعه و خانواده‌ها است. سرمایه اجتماعی نوعی منابع ارزشمند در زندگی برای افراد به وجود می‌آورد و با وجود محیط اجتماعی حمایتی نوعی سرمایه اجتماعی در رابطه با باروری به وجود می‌آید. به طوری که می‌توان عنوان کرد وجود روابط تبادل کمک و حمایت‌گرایش به فرزندآوری را افزایش می‌دهد. تاجبخش (۱۴۰۰) به ۱۰ مضمون بازاندیشی فرصت‌های فردگرایانه، فقدان اثر بخشی و کارآمدی سیاست‌های جمعیتی، ترس از بیماری کرونا، فرسایش سرمایه اجتماعی درون خانوادگی، سبک نوین زندگی و

ایدئولوژی‌ها و ارزش‌های نوظهور، کم رنگ شدن ابعاد نگرشی و عملی ارزش‌های دینی، نابسامانی و شوک‌های اقتصادی، بزرگ‌پنداری دافعه‌های فرزندآوری، محدودیت‌های پذیرفته شده اجتماعی و تحولات خانواده رسيدند. اصغری نکاح (۱۴۰۰) بر چالش روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی در مسیر فرزندآوری توجه داشتند. فرسایش سرمایه اجتماعی می‌تواند خود را در قالب بی‌اعتمادی نهادی نشان دهد. نقش دولت در این حوزه بسیار حائز اهمیت است؛ نبود برنامه‌ریزی صحیح دولت برای تربیت فرزندان خارج از خانواده؛ اهمیت برنامه‌ریزی آموزش و پرورش در تربیت فرزندان و جامعه‌پذیری آنها، اعتماد خانواده‌ها به بدنه دولت می‌تواند فساد و شرایط بد جامعه که باعث ترس و تردید زوجین شده است، رفع نماید.

از دیگر بسترهای زمینه‌ساز فرسایش سرمایه اجتماعی در خانواده است، تلخی تجربه زیسته از خانواده‌های پرجمعیت است. تجربه‌های مسیر زندگی، ترس از تکرار تجربه‌های سخت زندگی در خانواده پر جمعیت، خودآگاهی اجتماعی در مسیر زندگی با وارد شدن فرزندان به خانواده‌ها، پستی و بلندی‌ها شروع می‌شود؛ در این فرایند تجربه‌های مسیر زندگی و ترس از تکرار تجربه‌های سخت زندگی در خانواده پر جمعیت افراد را از فرزندآوری بازمی‌دارند و از طرفی با خودآگاهی اجتماعی می‌توان این وضعیت را سروسامان داد. دغدغه‌های متعددی مانند دغدغه آموزشی، دغدغه تربیتی، دغدغه احساسی، دغدغه اجتماعی، دغدغه اقتصادی، از طرفی جایگاه متزلزل خانواده به نحوی که خانواده غیرحمایتی، هویت متزلزل مرد به‌خاطر ناتوانی مالی، جایگاه متزلزل نان‌آور خانواده، دیدن تجربه طلاق می‌تواند بر نگرش افراد به فرزندآوری تأثیرگذار باشد و فرزندآوری را به حداقل برساند.

ترجیح جنسی و رواج تک‌فرزندی: یکی از مسائل که می‌تواند در تغییرات فرزندآوری ایفای نقش کند، تعداد فرزندان قبلی والدین است. این مساله می‌تواند همزمان افزایش و کاهش جمعیت و فرزندآوری را تحت تأثیر قرار دهد. در خانواده‌ها به خصوص جوامع سنتی با ارزش‌های فرهنگی محکم، در صورتی که فرزند یا فرزندان قبلی شان یا فرزندان در حال حاضر آنها دختر باشد، به امید داشتن فرزند پسر، مجدد تصمیم به فرزندآوری دارند، اما این مورد برای خانواده‌های با داشتن حداقل پسر اتفاق نمی‌افتد. لذا ترجیح جنسی پسر می‌تواند در ایفای فرزندآوری نقش اساسی ایفا نماید. رواج تک‌فرزندی به عنوان یم ارزش در جامعه اولویت پیدا کرده است و متأسفانه در جامعه

به خانواده‌های با تعداد زیاد فرزند، با نگاه تحقیرآمیز و سنتی و بی فرهنگ یا به تعبیر خودشان بی کلاس تعبیر می‌کنند. این طرز فکر در جامعه در کنار اولویت پیدا کردن مسأله کیفیت به جای کمیت زمینه را برای جا افتادن این طرز فکر در جامعه ایجاد کرده است که فرزند کمتر می‌تواند با کیفیت بهتری تربیت شود و واقعا شرایط اقتصادی جامعه نیز چنین شرایطی را تأیید می‌کند.

تغییر سبک زندگی: نگرش‌ها، تفکرات و سطح توقعات مردم نیز نسبت به گذشته فرق کرده است. مدگرایی بین جوانان امروز کشور که قطعا زوجین امروز و آینده را تشکیل می‌دهند رواج یافته است. مدگرایی در حوزه شخصی اعم از آرایش و پیرایش، وضعیت بدن، نوع پوشش، نوع استفاده از امکانات و لوازم منزل همگی بیانگر گرایش در جوانان است که بر میزان زایش و تعدد فرزندان اثر گذار خواهد بود. بوردیو معتقد است که سلیقه امری اجتماعی است و سلیقه به حیثیت اجتماعی و جایگاه افراد در جامعه بستگی دارد. به همین جهت نگاه طراحان مد و مدگرایی بیشتر به سلیقه طبقات بالا و مرفه جامعه معطوف خواهد بود و کاهش فرزندآوری نه تنها خود می‌تواند به عنوان مد در زمانی مطرح شود این امر با توجه به طبقات اجتماعی مورد توجه می‌باشد (پیلتن و رحمانیان، ۱۳۹۴: ۱۲۶). چنین استنباط می‌شود که در فرایند تغییرات اجتماعی و حرکت به سمت مدرنیزاسیون، امروزه بسیاری از ارزش‌ها و هنجارهای خانواده‌ها نسبت به شکل‌گیری خانواده و فرزندآوری تغییر پیدا کرده است و نتیجه این تغییرات، ایجاد سبکی از زندگی می‌شود که گرایش به فرزندآوری و پرورش بچه‌ها را هزینه‌آور می‌سازد و به تدریج ارزش‌های مربوط به داشتن فرزند زیاد را از بین می‌برد. از طرف دیگر امروزه سبک متفاوت و غیرمعتادانه‌ای در خانواده‌ها در حال رشد است، تربیت و نگهداری حیوانات خانگی به جای فرزند است. به نظر می‌رسد جدا از این که این کار ناپسند و مذمومی است، مشکلات سلامتی و بهداشتی برای خانواده‌ها در پی دارد؛ همچنین این کار با اخلاقیات و ارزش‌های خانوادگی هماهنگی ندارد. شاید اگر به جای ترویج این سبک از زندگی، سرپرستی از بچه‌های فقیر و یتیم و نیازمند انجام گیرد، خیلی از مشکلات خانواده‌ها حل می‌شود. در بسیاری از موارد فرزندان هستند که از خرید لوازم التحریر، کلاس‌های تقویتی و اوقات فراغت سالم، ناتوان هستند و دستگیری این افراد می‌تواند ضمن ترویج اخلاق مداری در جامعه، به نوعی افزایش امنیت و آرامش برای آینده جامعه و جمعیت رقم زده ایم.

مؤلفه‌های جمعیت‌شناختی

الف- تأخیر در فرزندآوری: یکی از مؤلفه‌های جمعیتی که زمینه کاهش باروری را ایجاد می‌کند، تأخیر زوجین در تولد اولین فرزند است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که میانگین زمان تولد بعد از ازدواج بیشتر از ۴ سال است و این نشان می‌دهد که مدت دوره باروری کاهش پیدا می‌کند و خود به خود کاهش تعداد فرزندآوری اتفاق می‌افتد. دغدغه سنی، ترجیح رسیدن به ثبات پیش از فرزندآوری، تأخیر در فرزندآوری تا رسیدن به اوضاع ایدئال از جمله مسائلی است که والدین دوست دارند قبل از فرزندآوری برنامه ریزی کنند و تصمیم به داشتن فرزند با تأخیر داشته باشند.

ب- افزایش میزان ناباروری یکی از علل کاهش میزان باروری در کشور می‌باشد. که برنامه ریزی برای کنترل و کاهش میزان ناباروری می‌تواند کمک موثری به تغییر میزان باروری بنماید. نتایج حاصل براساس دیدگاه مدرنیزاسیون قابل بحث است که باروری به دلیل افزایش احتمال بقاء فرزندان و شهرنشینی و صنعتی شدن کاهش می‌یابد. از طرفی پرهزینه بودن پرورش فرزند، انگیزه والدین از داشتن فرزندان بیشتر سست می‌کند. از طرفی طبق دیدگاه نوگرایی و نظریه فاوست آن دسته از افراد که از سواد و تحصیلات بالاتری برخوردارند، از وسایل ارتباط جمعی بیشتری استفاده می‌کنند. به عقیده او گرایش‌ها، طرز تلقی‌ها، ارزش‌ها، رفتارهای فرد و نگرش کلی او تعیین‌کننده باروری هستند. از آن جا که خانواده‌ها شاهد کاهش نیروی کار بالقوه فرزندان و افزایش هزینه‌های آموزشی فرزندان خود هستند، بنابراین این واقعیت بر تغییر نگرش آن‌ها به باروری پایین تأثیرات مؤثری گذاشته است. از طرفی براساس دیدگاه مکتینتاش تغییر الگوی خانوادگی، فردگرایی، اشتغال تمام وقت به خصوص برای زنان، افزایش هزینه‌های نگه‌داری و بزرگ کردن فرزندان به خودی خود به کاهش جمعیت می‌انجامد.

مسائل اقتصادی: مهم‌ترین دغدغه نیز مسائل اقتصادی خانواده‌هاست. در جامعه امروزی کم نیستند خانواده‌هایی که به بهانه مشکلات معیشتی از فرزندآوری منصرف می‌شوند یا رو به تک فرزندی می‌آورند. در حالی که با نگاه مختصری به خانواده‌های تنگدست و ثروتمند در می‌یابیم که ثروت نه تنها در زیادشدن میل به فرزندآوری اثری ندارد، بلکه برعکس هرچقدر خانواده‌ها پولدارتر هستند، فرزند کمتری دارند و به حیوان فرزندی و مانند آن گرایش پیدا کرده‌اند (خلیلی،

۱۴۰۱: ۵۴۷). در بعد مادی نیز این قیدوبندها ضعیف شده است، به نحوی که زنان و مردان از نقش‌های جنسی تعیین شده از سوی جامعه صنعتی برای زندگی در خانواده هسته‌ای رها شده‌اند و علاوه بر این با تشدید این وضعیت، افراد خود را در رنج و زیان مادی می‌یابند و زندگی خود را از طریق بازار کار، آموزش و تحرک می‌سازند و اگر لازم باشد، دستیابی به چنین زندگی به قیمت از دست دادن تعهدات خود به خانواده، روابط و دوستان خواهد بود.

اشتغال و تحصیلات مادران: از دید پاسخگویان، افرادی که به فکر بچه‌دار شدن هستند، لازم است به این موضوع فکر کنند که چگونه آن‌ها را بزرگ کنند. امروزه قشر جوان اکثراً تحصیلات عالی دارند که معمولاً در سنین بالاتر نسبت به گذشته ازدواج می‌کنند؛ که به طبع نه سن آن‌ها و نه حوصله آن‌ها، کشش بچه‌ها را ندارد؛ و از طرفی اکثر زوجین شاغل هستند؛ و با وجود مشغله‌های کاری که به میان می‌آید، فرصت برای بچه‌داری کمتر می‌شود.

برخی از خانواده‌ها نگران مخارج و هزینه‌های سنگین فرزندان در زمان حال یا آینده هستند و همین ترس مانع جدی آن‌ها برای فرزندآوری است. ایشان معتقدند که شاید در ابتدا و سال‌های اولیه مخارج را بتوانند تأمین کنند، اما به مرور با افزایش سن فرزند و هزینه‌های تحصیل و معاش و اوقات فراغت فرزند از عهده این هزینه‌ها نمی‌توانند برآیند. البته برخی خانواده‌ها با سطح درآمدی کمتر از همان ابتدای تولد (فرزند از هزینه‌های سنگین او می‌ترسند. براساس پاسخ‌های پاسخگویان می‌توان استنباط کرد که هزینه فرزندان در حال حاضر از منافع آن بیشتر است. هر چند تسهیلاتی که در یکی دو سال اخیر در اختیار مادران دارای فرزند و خانواده‌های با فرزند تازه متولد شده قرار گرفته است، اما در طولانی مدت کفه هزینه‌ها نسبت به منافع سنگین‌تر می‌باشد و همین قضیه نمی‌تواند خیلی تغییر نگرشی را در جامعه ایجاد کند.

غفلت از پنجره طلایی جمعیت: در حال حاضر جمعیت فعال ما که سنین بین ۱۵ تا ۶۵ سال را شامل می‌شود، رقم قابل توجهی را به خود اختصاص می‌دهد که این مسئله به ذات مزیت به شمار می‌آید، چرا که این افراد می‌توانند مولد بوده و بار جمعیت وابسته را که خردسالان زیر ۱۵ سال و سالمندان محسوب می‌شوند کاهش دهند، همچنین فرصت یاد شده براساس سرعت کاهش باروری حدود ۵۰ سال تداوم خواهد داشت. به این ترتیب از اوایل دهه ۸۰ که ما به پنجره جمعیتی وارد شدیم تا حدود ۱۴۳۰ در این شرایط قرار داریم؛ بنابراین باید از این فرصت طلایی به دلیل

وجود جمعیت جوان و فعال استفاده بهینه کرد. این در حالی است که امروز معضل بیکاری می‌تواند پیامدهای منفی روی رشد جمعیت در آینده داشته و توسعه کشور را با تنگنانهایی مواجه کند، چرا که در سال‌های بعد از ۱۴۳۰ به دلیل رشد جمعیت سالمند مشکلات افزون‌تری در جامعه خودنمایی خواهد کرد.

سیاست‌های جمعیتی قربانی موازی کاری: با این روند که پیش برویم در دو دهه دیگر به طور قطع افراد خانه نشین و سالمند ما بیش از نیروی فعال ما خواهد بود، به این ترتیب یک نفر بار مسئولیت امرار معاش چند نفر را بر دوش خواهد گرفت. این در حالی است که با وجود معضلی همانند بیکاری که در بروز دیگر آسیب‌ها نیز نقش آفرین است، رشد جمعیت ما در آینده روند معکوس و منفی خواهد داشت، بخصوص امروز که غالب جمعیت جویای کار کشور را جوانان تحصیلکرده تشکیل می‌دهند؛ بنابراین حال که نیازمند جامعه پویایی هستیم باید به این گونه چالش‌ها جدی‌تر و عمیق‌تر توجه کنیم.

مشارکت کمرنگ اندیشمندان در سیاست‌گذاری‌ها: به منظور افزایش اثربخشی برنامه‌های توسعه‌ای و کلان در حوزه جمعیت کشور توصیه نمی‌کنم وضعیت خود را با کشورهای پیشرفته مقایسه کنیم و از تجربیات و راهکارهای آنان بهره‌مند شویم، بلکه معتقدم باید برای رفع تنگنانهایی جمعیتی که امروز به عنوان دغدغه اجتماعی مطرح می‌شود، نگاهی به تجربیات گذشته خود بیندازیم. چنان که با دقت بررسی کنیم سی سال پیش دلیل رشد مثبت جمعیت چه مقدار بوده است؟ دلیل اینکه جوانان بی‌هیچ نگرانی سرسامان می‌گرفتند چه بوده است؟ همچنین نگاه غالب مردم به مسائل فرهنگی و ارزش‌های خانوادگی چگونه بوده است؟

عاملان آینده‌نگر: یک مجموعه دلایل و زمینه‌های فرزندآوری تحت عنوان عاملان آینده‌نگر تعریف می‌شوند. از جمله می‌توان به ترسیم آینده توجه داشت، این که والدین آینده را چگونه تعریف و طراحی می‌کنند و متناسب با اهدافی که برای آینده در نظر می‌گیرند، تصمیم به فرزندآوری می‌کنند. ساختن بستری که در آن داشتن برنامه مقوله محوری باشد و هدف در اولویت قرار بگیرد می‌تواند تعیین‌کننده باشد، از طرفی ترس از آینده نامعلوم منجر به آینده‌هراسی و نداشتن آینده مالی ذهنی، پیش‌بینی‌ناپذیری اوضاع، کم‌شدن کورسوی امید و جامعه تربیت‌نشده می‌شود. بدون شک در این بستر امیدی برای دارا بودن فرزند زیاد ممکن نخواهد بود. شمس و همکاران

(۱۴۰۱) بر بیم و هراس‌های اقتصادی، آینده‌هراسی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و دغدغه‌های انباشته تأکید دارند.

جامعه در مخاطره: جامعه مخاطره آمیز جامعه‌ای است که افراد آن جامعه رضایت کافی نسبت به زندگی مطلوب ندارند و مادام دارای حس ناخوشایند ترس یا نگرانی نسبت به مسایلی هستند که احساس امن بودن در آن جامعه را برای آن افراد در خطر قرار داده است. افراد این جامعه دارای فشار روانی هستند که احتمالاً در رفتارشان نمود پیدا می‌کند. ناامنی‌های اجتماعی، افسارگسیختگی جامعه، ناامیدی گسترده در جامعه، انتشار اخبار ناگوار اجتماعی و ... می‌تواند منجر به آسیب‌پذیری خانواده و جامعه گردد. در این جامعه مجموعه‌ای از دغدغه‌های انباشته (دغدغه آموزشی، دغدغه تربیتی، دغدغه احساسی، دغدغه اجتماعی، دغدغه اقتصادی) باعث شده است که اعتماد نهادی خانواده‌ها پایین و نگرش کمی نسبت به فرزندآوری داشته باشند.

پیشنهادها و راهکارها

بیشتر سیاست‌های اتخاذ شده برای افزایش میزان باروری در ایران سیاست‌ها رفاهی هستند که اکثر کشورهای توسعه‌یافته این سیاست‌ها را سالهاست اجرا می‌نمایند. ولی می‌بایست اشاره نمود تا زمانی که مساله اشتغال و توزیع درآمد حل نشود افزایش میزان باروری همراه با افزایش کیفیت جمعیت میسر نخواهد بود. اگر به سیاست توزیع و پراکنش فضایی جمعیت و آمایش سرزمین توجه نکنیم باروری با همین مشکلات کنونی ادامه خواهد داشت.

نکته دیگری که باید اشاره نمود این است که اکثریت زنان اعم از شاغل و خانه دار بیش از دو فرزند ندارند و بسیاری از زنان تحصیل کرده اکنون کار نمی‌کنند، زیرا میزان بیکاری بالاست و کلاً می‌بایست به وضع اقتصاد جامعه توجه جدی شود و عمدتاً اختلاف طبقاتی پیش آمده در چند دهه اخیر باعث دامن زدن به باروری پایین می‌شود زیرا افراد فکر می‌کنند با بچه کمتر ولی تحصیل کرده می‌توانند به ساختارهای بالای جامعه وارد شوند.

براساس نتایج حاصل می‌توان پیشنهاد داد که در نظر گرفتن پاداش‌هایی مانند مسکن بهتر، آموزش و خدمات بهداشتی و درمانی رایگان برای خانواده‌هایی که بیش از دو فرزند دارند و در عین حال محدودیت‌هایی برای خانواده‌های کمتر از دو فرزند دارند مانند کسر دستمزد، از بین

بردن هزینه‌های رایگان برای این افراد می‌توان این نگرش را اصلاح نمود. هم چنین بهبود وضعیت اقتصادی جامعه و کاهش نگرانی‌های جوانان از تشکیل خانواده و فرزندآوری، افزایش آگاهی‌های اجتماعی در زمینه برنامه‌ریزی خانواده و تربیت فرزندان از طریق وسایل ارتباط جمعی و سایر اقدامات آموزشی و فرهنگی، تأکید بر پذیرش مسئولیت‌های زندگی توسط زوجین و احترام به حقوق زنان در خانواده و تأکید بر تربیت صحیح فرزندان و ارزش جایگاه فرزند در خانواده را می‌توان از اقدامات لازم در این زمینه به حساب آورد.

سیاست‌های باروری در همه کشورها، تابع آمار و شرایط و با حفظ و ارتقای شاخص‌های سلامتی و مدیریت کیفی جمعیت بوده و پویا است، فرزندپروری نیازمند برنامه، بودجه و مراقبت‌های بهداشتی و تربیتی است. امکانات مراقبت از کودک با یارانه‌های دولتی باید همراه باشد. کودکان کوچک‌تر در هر خانواده می‌توانند از مراقبت‌های روزانه در مهدها برخوردار شوند و برای کودکان بین ۲ تا ۳ سال، برنامه‌های پیش‌دبستانی در نظر گرفته شده است که خانواده‌ها می‌توانند به صورت قسطی پول آن را پرداخت کنند.

ضرورت بیمه زنان خانه‌دار و اهدای مقرری ماهانه و یارانه آموزشی و تغذیه‌ای: دولت لازم است بیمه همه زنان خانه‌دار را جدی بگیرد و به خانواده‌های دارای سه فرزند، در مراحل بعدی مقرری ماهانه و نیز یارانه‌های آموزشی و تغذیه‌ای در نظر بگیرد. از آنجا که تحصیل دخترها و سربازی و شغل پسرها، از عوامل تأخیر ازدواج‌ها و فرزندآوری‌ها است، لازم است در این خصوص در قوانین و برنامه‌های مراکز متولی این حوزه‌ها، بازنگری‌های لازم صورت پذیرد، تا این امور تسهیل شود.

با توجه به این که یکی از مواردی که در مصاحبه‌ها بر آن تأکید شد، مشارکت کم متخصصان حوزه جمعیت‌شناسی در برنامه‌ریزی‌ها است، فعالیت عناصر دانشگاهی در خصوص تبیین علمی و منطقی رهنمودهای ولایت در زمینه جمعیت طی یک سال اخیر و گفتمان‌سازی مؤثر در این باره ضرورت دارد.

از طریق مدیریت صحیح نیروهای فعال جامعه، از جمله زنان می‌توان از کاهش شدید میزان باروری جلوگیری به عمل آورد. این کار از طریق توجه به سیاست‌های خانواده محور صورت می‌گیرد. در واقع بهبود قوانین اشتغال زنان برای رسیدگی بهتر به فرزندان، ارائه خدمات مراقبت

ارزان برای فرزندان مادران شاغل و مشغول به تحصیل و توجه به مرخصی‌های زایمان و قوانینی که در این زمینه زنان را در ترکیب نقش‌های مادری و نقش‌های اجتماعی یاری می‌دهد و تا حد زیادی شکاف بین این دو نقش را کاهش می‌دهد، می‌تواند مؤثر واقع شود.

با افزایش میزان مرخصی برای زنان باردار، اعمال سیاستهای تشویق، آگاهی بخشی در راستای اهمیت داشتن فرزند، کاهش هزینه‌های فرزند پروری و فراهم کردن فضای کسب و کار و اشتغال پایدار برای جوانان و همچنین مهیا نمودن مسکن مناسب و تسریع در امر ازدواج آنها می‌تواند بر افزایش جمعیت اثر گذار باشد. اما باید پذیرفت که هم اکنون تورم و بیکاری باعث شده است که خانواده‌ها بویژه نسل جوان یا فاقد فرزند هستند و یا به یک فرزند بسنده می‌کنند، از طرفی نیز وجود فرزندان کیفی نیز برای نسل جوان اهمیت دارد.

فهرست منابع

- ارجمندسیاهپوش، اسحق؛ زینی وندیان، مهدی؛ رضاپور، داریوش. (۱۴۰۰). تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر نگرش به فرزندآوری (مورد مطالعه کارکنان آموزش و پرورش شهر اندیمشک)، فصلنامه توسعه اجتماعی، ۱۶ (۱)، ۷۸-۵۹.
- اصغری نکاح، سید محسن. (۱۴۰۰). فرزند آوری و چالش‌های روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی خانواده ایرانی اسلامی، اولین همایش ملی مسائل و چالش‌های اجتماعی و فرهنگی خانواده مسلمان ایرانی، بیرجند، <https://civilica.com/doc/1418795>
- پیلتن، فخرالسادات و رحمانیان، محمد. (۱۳۹۴). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر تمایل به فرزندآوری زنان و مردان متأهل (مورد مطالعه: زنان و مردان ۵۲ تا ۵۲ ساله شهر جهرم)، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۷ (۲)، ۱۲۱-۱۳۴.
- تاجبخش غلام رضا. (۱۴۰۰). مطالعه زمینه‌ها و بسترهای کاهش نرخ باروری: پژوهشی کیفی، فصلنامه جمعیت، ۲۷ (۱۱۳)، ۶۹-۹۶.
- خلیلی، احسان. (۱۴۰۱). اثر ترس از مشکلات معیشتی در بی میلی به فرزندآوری و راهکار اخلاقی تربیتی قرآن کریم با رویکرد فقهی، فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۱۱ (۴)، ۵۳۹-۵۶۸.
- رتوفی، دیبا؛ ایدنی، فریبا؛ هاشمیان، میترا؛ احمدیان، محمد. (۱۳۹۳). نرخ باروری کلی و سیاست‌های فعلی وزارت بهداشت، مجله بهروز، ۲۵ (۹)، ۶۶-۶۹.
- روزنامه قدس، ۲۳ دیماه ۱۳۹۶. <http://qudsonline.ir>
- شمس، قهفرخی فریده؛ عسکری ندوشن، عباس؛ عینی زیناب، حسن؛ روحانی، علی؛ عباسی شوازی، محمدجلال. (۱۴۰۱). در دوراهی تصمیم به فرزندآوری: واکاوی چالش‌های فردی و اجتماعی فرزندآوری در بستر باروری پایین در شهر اصفهان، جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۳ (۴)، ۱-۲۸.
- فتحی، الهام (۱۴۰۰). باروری در ایران از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹، درگاه ملی آمار.
- کلاتری، صمد؛ عباس زاده، محمد؛ امین مظفر، فاروق؛ راکعی بناب، ندا. (۱۳۸۹). بررسی جامعه‌شناختی گرایش به فرزندآوری و برخی عوامل مرتبط با آن (مورد مطالعه: جوانان متأهل شهر تبریز)، جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۱ (۱)، ۸۳-۱۰۴.
- کلاتری، صمد؛ عباس زاده، محمد؛ امین مظفر، فاروق؛ راکعی بناب، ندا. (۱۳۹۸). بررسی جامعه‌شناختی گرایش به فرزندآوری و برخی عوامل مرتبط با آن، جامعه‌شناسی کاربردی دانشگاه اصفهان، ۲۱ (۱).
- محمدپور، احمد. (۱۳۸۹). ضد روش؛ منطق و طرح در روش‌شناسی کیفی، تهران، انتشارات جامعه‌شناسان.
- مرادی، علی و محسن صفاریان (۱۳۹۸). مطالعه جامعه‌شناختی نگرش مردم به فرزندآوری در استان همدان. فصلنامه جمعیت، ۲۵ (۱۰۳)، ۵۹-۹۲.

- مرکز آمار ایران. (۱۴۰۰). محاسبه باروری کل با روش مستقیم با منابع مختلف داده به تفکیک استان ۹۹-۱۳۹۵. <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1400/barvari.pdf>
- میری، ندا؛ مداح، مجید؛ راغفر، حسین. (۱۳۹۸). رابطه سالمندی جمعیت با رشد اقتصادی ایران از طریق میزان باروری و امید زندگی (رویکرد مدل نسل‌های همپوشان)، مجله رفاه اجتماعی، ۱۹ (۷۴)، ۲۸۷-۳۲۴.
- Ajzen, I., and Klobas, J. (2013). Fertility intentions: an approach based on the theory of planned behavior, *Demographic Research*, 29 (8), 203-232.
- Bellani, D., Arpino, B., and Vignoli, D. (2021). Time preferences and fertility: evidence from Italy, *Demographic Research*, 44 (50), 1185-1228.
- Bijlsma, M. J., Wilson, B. (2017). Modelling the socio-economic determinants of fertility: a mediation analysis using the parametric g-formula, MPIDR Working Paper WP-2017-013, 43 pages. DOI:10.4054/MPIDR-WP-2017-013.
- Caldwell, J. C. (2006). *The globalization of fertility behavior in demographic transition theory* springer, Dordrecht.
- Ferre, Z.; Triunfo, P.; and Antón, J. I. (2023). The short- and long-term determinants of fertility in Uruguay, *Papers* 2304.00539, arXiv.org. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2304.00539>.
- Golub, R.; Ivkov-Dzigurski, A. and Simeunović, V. (2023). Determinants of Fertility Intentions of the Women in Bosnia and Herzegovina—An Example from the Semberija Region, *Behav. Sci.* Vol. 13, No. 5, pp. 417-428. <https://doi.org/10.3390/bs13050417>
- Haq, I., Alam, M., & Methun, I.H. (2019). Contributions of Proximate Determinants to Fertility Transition in Bangladesh: An Analysis of Bongaarts' Fertility Model. *International Journal of Travel Medicine and Global Health*. DOI:10.15171/IJTMGH.2019.06. Corpus ID: 181728278
- Marwadi, C. M. (2023). Determinants of Female Fertility Based on Social and Cultural Perspective in South Sulawesi Province, *Journal of Populasi*, Vol. 31, No. 2, pp. 18-33.
- Wilson, C. (2001). On the scale of global demographic convergence 1950-2000, *Population and Development Review*, 27 (1), 155-171.

